

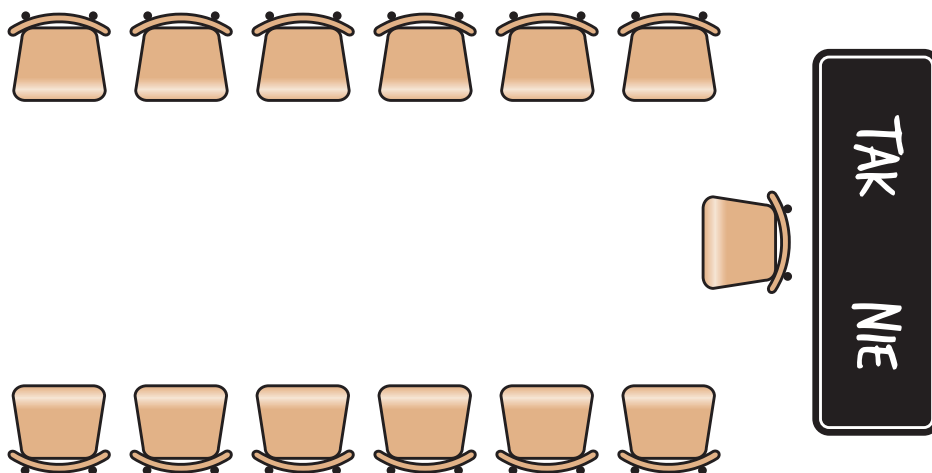
„Ten kometa” – o zmianach w języku i świecie

(Jerzy Jarniewicz, *Mondo cane*)

OPRACOWAŁA ZUZANNA SALA

Cele	<ul style="list-style-type: none"> ▶ doskonalenie umiejętności wyrażania własnych sądów, argumentacji i udziału w dyskusji; ▶ kształcenie kompetencji językowych; ▶ kształcenie umiejętności czytania, analizowania i interpretowania literatury oraz innych tekstów kultury, a także ich wzajemnej korespondencji.
Cele operacyjne	<ul style="list-style-type: none"> A uczeń odróżnia dyskusję od sporu i kłótni; B uczeń zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji; C uczeń określa rolę języka w budowaniu obrazu świata; D uczeń rozumie i wyjaśnia różnicę między etymologicznym a realnym znaczeniem wyrazu; E uczeń rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz poddaje ją refleksji; F uczeń przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej.
Metody	<ul style="list-style-type: none"> ▶ burza mózgów; ▶ dyskusja moderowana; ▶ pogadanka heurystyczna; ▶ karta pracy; ▶ praca interpretacyjna z tekstem.
Materiały dydaktyczne	<ul style="list-style-type: none"> ▶ tablica i odpowiednio przygotowana sala lekcyjna – do lekcji 1; ▶ wydrukowane karty pracy (zał. 1) – do lekcji 2.
Przygotowanie do zajęć (lekcja 1)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Przed zajęciami należy przearanżować układ mebli w sali wg poniższego wzoru. Ławki odsuwamy pod okna, a krzesła ustawiamy w dwóch równoległych rzędach (tak, by klasa była podzielona na dwie grupy siedzące naprzeciw siebie i bokiem do tablicy). Krzesło dla nauczyciela (który pełni na zajęciach funkcję moderatora) powinno znajdować się tyłem

do tablicy, u szczytu dwóch rzędów. Na dwóch krańcach tablicy należy napisać wyraźnie i dużymi literami dwa słowa: TAK i NIE.

Konteksty dla nauczyciela

Jerzy Jarniewicz – urodził się w 1958 roku, poeta, tłumacz z języka angielskiego, krytyk literacki. Jest autorem szesnastu tomów esejów, w tym nominowanego do Nagrody Literackiej „Nike” zbioru *Tłumacz między innymi* (2018), *Buntu wizjonerów* (2019) oraz szkiców o literaturze anglojęzycznej *Frotaż* (2024). Przełożył twórczość autorów takich jak Raymond Carver, Ursula K. Le Guin, James Joyce, Ann Quin, Adrienne Rich, Denise Riley, Philip Roth czy Edmund White. Opracował antologię *Sześć poetek irlandzkich* (2012), *Poetki z Wysp* (2015; z Magdą Heydel) oraz *100 wierszy wypisanych z języka angielskiego* (2018). Mieszka w Łodzi. Opublikował wiele tomów poetyckich, m.in.:

- ▶ *Puste noce* (Biuro Literackie, 2017) – tom wyróżniony Wrocławską Nagrodą Literacką Silesius w kategorii Książka roku.
- ▶ ***Mondo cane*** (Biuro Literackie, 2021) – książka była nominowana do Nagrody im. Wisławy Szymborskiej i została wyróżniona Nagrodą Literacką „Nike”.

PRZEBIEG LEKCJI

LEKCJA 1. NORMA JĘZYKOWA

1

Czas: 2 min

Przywitanie grupy, przedstawienie tematu lekcji.

2

Czas: 10 min

Zapotrzebowanie:
tablica

Realizowane cele:
C, D

Zmiany w języku – burza mózgów. Prosimy uczniów, aby w parach wymienili się pokrótce przykładami słów i form gramatycznych w języku polskim, które na przestrzeni dziejów zmieniły swoje znaczenie lub weszły do normy poprawnościowej, choć wcześniej nie były akceptowane przez językoznawców. Dajemy im na to ok. 2–3 min. Następnie przenosimy dyskusję na forum. Jeśli uczniom brakuje pomysłów, możemy podpowiedzieć

im przykłady, posiłkując się np. artykułem Mariki Naskręt *Rajtuzy dla kawalera? Piwnica jako sklep? Wyrazy, które zmieniły znaczenie*. W ten sposób tworzymy obraz dynamicznej polszczyzny, ulegającej przekształceniom i dostosowującej się do zmieniającego się świata.

3

Czas: 30 min

Zapotrzebowanie:

odpowiednio przygotowana sala, wg układu opisanego w części „Przygotowanie do zajęć”

Realizowane cele:

A, B

Dyskusja TAK/NIE ze zmianą miejsc.

- ▶ Wytłumaczenie zasad debaty. Nauczyciel będzie wyraźnie i powoli dwukrotnie odczytywał krótkie tezy. Zadaniem uczniów jest wtedy wstać, a następnie – w zgodzie z własnymi przekonaniem – na nowo zająć miejsce w jednym z dwóch rzędów. Jeśli uczeń zgadza się z wyartykułowaną przez nauczyciela tezą, siada w rzędzie opisanym na tablicy jako „tak”. Jeśli z tezą polemizuje – zajmuje miejsce na krześle przypisanym do komunikatu „nie”. Następnie toczy się dyskusja moderowana przez nauczyciela. Polega ona na proszeniu uczniów, aby wyjaśnili, dlaczego zdecydowali się zasiąść w danym rzędzie. Uczniowie mogą wzajemnie odnosić się do swoich wypowiedzi – ważne jednak, by zachowywali kulturę wypowiedzi.
- ▶ Dyskusja. Tezy, z których możemy skorzystać:
  - Mody językowe (slangi, socjolekty, nowomowa) szkodzą polszczyźnie.
  - W języku tkwią źródła stereotypów.
  - W języku przechowywane są tradycje i wartości.
  - Język powinien być jak najbardziej inkluzywny (tzn. powinno się dbać o właściwą językową reprezentację różnych mniejszości).
  - Norma językowa jest potrzebna.

4

Czas: 3 min

Podsumowanie zajęć. Zebranie różnych reprezentowanych przez uczniów perspektyw na zmiany zachodzące w języku. Zapowiedź, że ta refleksja będzie dla nas podstawą do dalszych rozważań – tym razem nad najnowszą poezją.

LEKCJA 2. RODZAJ GRAMATYCZNY, PŁEĆ I GENDER

1

Czas: 2 min

Przywitanie grupy, przedstawienie tematu lekcji, przypomnienie rozważań z poprzednich zajęć.

2

Czas: 10 min

Zapotrzebowanie:

wydrukowane Karty pracy (zał. 1)

Realizowane cele:

C, D, E

Zmiany w języku – *Pan Tadeusz*. Rozdajemy uczniom wydrukowane Karty pracy (zał. 1) i prosimy o wykonanie zadania 1. Następnie omawiamy odpowiedzi na forum, szczególnie dbając o to, by uczniowie odnotowali historyczną zmianę w rodzaju rzeczownika „kometa” (daw. rodz. męski, dziś – żeński).

3

Czas: 30 min

Zapotrzebowanie:

wydrukowane Karty pracy (zał. 1)

Rodzaj gramatyczny, płeć i gender – *Wiersz z cytatem z Mickiewicza Jerzego Jarniewicza*. Prosimy uczniów o to, by zadanie 2 wykonali w parach. Przeznaczamy na to ok. 10-15 min. Następnie omawiamy odpowiedzi na forum, dbając, aby wybrzmiał podstawowy dla wiersza Jarniewicza koncept, tj. wykorzystanie językowej ciekawostki zaczerpniętej z *Pana*

<p>Realizowane cele: E, F</p>	<p><i>Tadeusza</i>, celem zobrazowania transgenderowości osoby sportretowanej w wierszu.</p>
<p>4 Czas: 3 min</p>	<p>Podsumowanie zajęć. Podkreślenie, że dyskutowana przez uczniów na poprzednich zajęciach dynamika zmian językowych może być punktem wyjścia do dialogu z tradycją literacką, czego wiersz Jarniewicza jest świetnym przykładem.</p>

IMIĘ .....

NAZWISKO .....

KLASA .....

KARTA PRACY

ZAŁ. 1

1. Przeczytaj fragment *Pana Tadeusza* z Księgi VIII *Zajazd*, a następnie wykonaj zadanie znajdujące się pod tekstem.

Adam Mickiewicz,
Pan Tadeusz
w. 107-116

Dziś oczy i myśl wszystkich pociąga do siebie
Nowy gość dostrzeżony niedawno na niebie:
Był to kometa pierwszej wielkości i mocy.
Zjawił się na zachodzie, leciał ku północy;
Krwawym okiem z ukosa na rydwan spoziera,
Jakby chciał zająć puste miejsce Lucypera,
Warkocz długi w tył rzucił i część nieba trzecią
Obwinał nim, gwiazd krocie zagarnął jak siecią
I ciągnie je za sobą, a sam wyżej głową
Mierzy, na północ, prosto w gwiazdę biegunową.

- a) Podkreśl we fragmencie te słowa, które we współczesnej polszczyźnie mają inną formę lub zapis. Wyjaśnij, na czym polegają zmiany, które w nich zaszły.

.....

.....

.....

.....

2. Przeczytaj wiersz Jerzego Jarniewicza z tomu *Mondo cane* i odpowiedz na pytania znajdujące się pod tekstem.

Wiersz z cytatem z Mickiewicza

for AM, my student

„Był to kometa pierwszej wielkości i mocy”,
co nieodmiennie kończy się niedowierzaniem:
Że jak? Czytam listę studentów, jej głos,
niski i gruby, przecina mnie w pół, i znajdujemy się
na zielonej, napowietrznej łące, a jeśli to
złudzenie, to z pewnością – poza salą, poza
budynkiem wydziału, gdzie żadna zawiasa
nie skrzypi, szyba nie odbija nikogo.

Spotkałem ją znowu wiosną, a może na przedwiośniu,
stał z grupą studentek, tyknął okiem
z ukosa, jak gołąb, i choć byli zajęci rozmową,
pozdrowił tym samym głosem. Coś ci rzuciłem,
na przykład, że wiosna, ale zagłuszył nas
tramwaj, który w zgiełkliwym skręcie z Pomorskiej
zerwał się z szyn i z nami
leciał ku Północnej.

- a) Odtwórz sytuację liryczną, o której opowiada tekst. Jacy bohaterowie biorą w niej udział? Jakie relacje ich łączą?

.....
.....
.....
.....

- b) Czyje i czym wywołane zdziwienie określa początek trzeciego wersu („*Że jak?*”)?

.....
.....

- c) Porównaj zakończenia fragmentu *Pana Tadeusza* i wiersza Jarniewicza. Na czym polega paralelizm tych obrazów?

.....
.....
.....
.....

d) Prześledź końcówki osobowe czasowników i zaimki w wierszu. Czy jesteś w stanie na ich podstawie odtworzyć, jaką pozycję tożsamościową reprezentuje osoba bohatera w wierszu? Jakie znaczenie ma tu forma dedykacji wiersza (język, inicjały)?

.....

.....

.....

.....

.....

ORGANIZATOR

FUNDACJA WISŁAWY SZYMBORSKIEJ

PARTNERZY

kbf:

Pałac Potockich

DOFINANSOWANIE

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury
i Dziedzictwa Narodowego pochodzących
z Funduszu Promocji Kultury.

 Kraków